

Stockholm 2025-08-25

Till
Socialdepartementet
s.hc@regeringskansliet.se
s.remissvar@regeringskansliet.se
Diarienummer S2025/00922

Yttrande från Ideell kulturallians över *Stärkt pandemiberedskap* (SOU 2025:48)

Ideell kulturallians har tagit del av delbetänkandet *Stärkt pandemiberedskap* (SOU 2025:48) med diarienummer S2025/00922, och lämnar härmed sitt yttrande.

Ideell kulturallians är en samarbetsorganisation för den ideella sektorns riksorganisationer inom kulturområdet. Våra medlemmar är ABF, Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd (ArbetSam), Ax – Kulturorganisationer i samverkan, Bilda, Bygdegårdarnas Riksförbund, Folkets Hus och Parker, Folkrörelsernas konstfrämjande, Musikarrangörer i samverkan (MAIS), Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet (NBV), Riksförbundet Sveriges konsthöjningar, Riksteatern, Skådebanan Riks, Sensus studieförbund, SIOS – Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige, Studieförbunden i samverkan, Studieförbundet, Studieförbundet Vuxenskolan, Svenska Hemslöjdsföreningars Riksförbund, Sveriges Hembygdsförbund och Våra gårdar. Flera av dessa är i sin tur paraplyorganisationer. Sammantaget företräder vi långt över en miljon ideellt engagerade medlemmar över hela landet.

Ideell kulturallians ställer sig positiv till utredningens uppdrag att stärka pandemiberedskapen och välkomnar förslag som syftar till att göra samhället mer motståndskraftigt inför framtida pandemier.

Delbetänkandet *Stärkt pandemiberedskap* (SOU 2025:48) är mycket omfattande. Ideell kulturallians har därför valt att i sitt yttrande koncentrera sig på två av de

huvudsakliga förslag som utredningen lägger fram: dels den föreslagna lagen om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder (kapitel 9), dels underlaget till en nationell strategi för pandemier (kapitel 10). Dessa är de delar som bedöms ha störst betydelse för kultursektorn och civilsamhället. Övriga delar av delbetänkandet lämnar vi därför utan kommentar.

Ideell kulturallians anser att delbetänkandet beaktar den ideella kultursektorns viktiga roll vid samhällskriser i alltför liten utsträckning. Särskilt allvarligt är att det saknas en analys av vilka konsekvenser de föreslagna smittskyddsåtgärderna kan få för civilsamhället och det ideella kulturlivet. Detta är en betydande brist, eftersom dessa verksamheter utgör en central del av samhällets motståndskraft i krissituationer.

Ideell kulturallians ställer sig bakom de principer som betonas i delbetänkandet. Smittskyddsåtgärder ska i första hand bygga på frivillighet och syfta till att hålla samhället så öppet som möjligt. Varje åtgärds ändamålsenlighet måste vägas mot de negativa effekter som restriktionerna kan få. Begränsningar av allmänna sammankomster och offentliga tillställningar får endast ske på grunder som är förenliga med ett demokratiskt samhälle och får aldrig hota den fria åsiktsbildningen. Barnets bästa ska alltid ges särskild vikt.

Den ideella kultursektorn har en viktig samhällsroll, vilket blev tydligt under covid-19-pandemin. Restriktionerna begränsade många självklara delar av livet, och behovet av gemenskap och kultur som sätt att bearbeta tillvaron var stort. I rapporten *Kulturens kapillärer* (2021) visade Ideell kulturallians hur föreningar i lokalsamhället tog stort ansvar genom att anpassa sin verksamhet för att motverka smittspridning, exempelvis genom att skapa nya mötesplatser utomhus, ordna scenprogram vid äldreboenden och hjälpa riskgrupper med vardagliga behov.

Genom sitt engagemang och sin lokala förankring kunde föreningarna ställa om snabbt, omsätta idéer i handling och fungera som viktiga kanaler för information om smittskyddsåtgärder. Genom sina breda nätverk kan de ideella kulturföreningarna dessutom nå grupper som inte alltid nås av myndigheternas information, exempelvis personer som inte har svenska som modersmål eller som av andra skäl har en svagare tillit till offentliga institutioner. Detta gör sektorn till en oumbärlig resurs i arbetet med att nå ut brett och rättvist i en krissituation. Detta perspektiv saknas i delbetänkandet, som inte belyser tillräckligt den ideella kultursektorns betydelse som en väsentlig resurs för samhällets motståndskraft i krissituationer.

I sin kunskapsinhämtning har utredningen endast haft begränsade kontakter med Ideell kulturallians medlemsorganisationer samt med civilsamhällets övriga organisationer och kulturlivet i stort. Därmed saknas viktiga perspektiv och erfarenheter i underlaget. Även valet av remissinstanser framstår som otillräckligt,

då fler organisationer inom den ideella kultursektorn hade kunnat bidra med relevanta insikter om de frågor som aktualiseras vid framtida pandemier.

Avsaknaden av dessa röster innebär att delbetänkandet inte på ett tillfredsställande sätt speglar de villkor och utmaningar som präglar det ideella kulturlivet, och riskerar att ge en ofullständig bild av samhällets faktiska beredskap.

Kapitel 9. Stärkt beredskap med en lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder

Utredningen föreslår i kapitel 9 (vol. 2) att en ny lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder införs i syfte att möjliggöra ett mer ändamålsenligt agerande och stärka beredskapen inför framtida pandemier.

De samhällsinriktade smittskyddsåtgärderna kan innebära begränsningar av antalet personer som får vistas i en lokal, krav på fysisk distansering eller att verksamheter måste stängas. Detta innebär att tillgången till kulturverksamhet inskränks, och utredningen konstaterar att möjligheten att utöva yttrandefrihet, delta i social gemenskap och bedriva fritidsaktiviteter riskerar att påverkas. Sådana åtgärder får därmed dubbla konsekvenser: de urholkar kulturorganisationernas ekonomi samtidigt som de inskränker människors möjligheter att samlas, delta och ta del av kultur.

Covid-19-pandemin blev en djup kris för hela kultursektorn, som hörde till de delar av samhället som drabbades hårdast. Detta konstaterades redan i utredningen *Från kris till kraft. Återstart för kulturen* (SOU 2021:77), där det framhålls att publikbaserade verksamheter som teater, musik, dans och museer var särskilt utsatta genom inställda program, stängningar och omfattande intäktsbortfall.

För det ideella kulturlivet blev konsekvenserna inte bara ekonomiska utan även sociala, då begränsningar av fysiska möten slog hårt mot engagemang, relationer och den organisatoriska infrastrukturen. Återstartsutredningen framhöll dessutom att kultursektorn redan före pandemin var underfinansierad och ekonomiskt pressad. Detta gjorde den ideella kultursektorn särskilt sårbar, eftersom verksamheterna ofta saknar ekonomiska marginaler.

Erfarenheterna visar tydligt att de ekonomiska och sociala konsekvenserna går hand i hand: när organisationernas ekonomi urholkas minskar också människors möjligheter att mötas och ta del av kultur, vilket i sin tur försvagar både engagemang och samhällsgemenskap.

Trots dessa erfarenheter saknas i delbetänkandet en analys av hur motsvarande åtgärder kan komma att påverka den ideella kultursektorn vid framtida pandemier, vilket riskerar att försvaga beredskapen.

Ideell kulturallians menar att delbetänkandet behöver kompletteras med en grundlig analys av kultursektorns och civilsamhällets roll och utmaningar, samt med strategier för att motverka de allvarliga konsekvenser som smittskyddsåtgärder kan få. En sådan analys är nödvändig för att säkerställa en heltäckande och effektiv pandemiberedskap.

Ingen rätt till ersättning

Utredningen föreslår i avsnitt 9.19.5 (vol. 2, s. 807) att den nya lagen om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder inte ska ge någon rätt till ersättning för kostnader eller uteblivna intäkter. Under covid-19-pandemin infördes dock särskilda krisstöd till kulturverksamheter. Myndigheten för kulturanalys konstaterade i rapporten *Ett år med pandemin* (2021:2) att dessa stöd var avgörande för att många aktörer skulle överleva pandemins första år. Även om de inledningsvis var otillräckligt anpassade till kulturens särskilda villkor, utvecklades de över tid till mer träffsäkra insatser som bidrog till både överlevnad och utveckling. Samtidigt tydliggjorde erfarenheterna sektorns ojämna förutsättningar och ekonomiska sårbarhet.

Mot denna bakgrund motsätter sig Ideell kulturallians utredningens förslag. Vi menar att särskilda krisstöd, liknande de som infördes under covid-19-pandemin, måste vara en integrerad del av pandemihanteringen om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder behöver sättas in vid en framtida pandemi.

Kapitel 10. Underlag till en nationell strategi för hantering av pandemier

I kapitel 10 (vol. 2) redovisar utredningen ett underlag till en nationell strategi för pandemier. Ideell kulturallians vill understryka den roll den ideella kultursektorn kan spela i detta arbete. Den ideella kultursektorn utgör en viktig resurs i pandemiberedskapen, vilket visades under covid-19 då sektorns riksförbund snabbt kunde sprida information genom sina nätverk. För att en framtida strategi ska bli heltäckande bör utredningen ta in de förslag som *Från kris till kraft. Återstart för kulturen* (SOU 2021:77) presenterade, bland annat återstartsstöd, höjda anslag och fleråriga bidrag till civilsamhällets kulturaktörer. Sådana åtgärder är nödvändiga för att det ideella kulturlivet ska kunna stå starkt i kommande kriser.

För att dessa insatser ska få verklig effekt krävs ett starkt lokalt kulturliv och ett vitalt civilsamhälle. De nedskärningar av kulturbudgetar som vi ser idag, särskilt inom studieförbunden, riskerar att försvaga denna infrastruktur. Genom sin lokala förankring kan den ideella kultursektorn bidra med smittskyddsinformation, social gemenskap och kulturupplevelser som ger hopp och kraft. Att stärka sektorns förutsättningar är därför en förutsättning för samhällets motståndskraft och återhämtning i framtida kriser.

För Ideell kulturallians

Anna Livion Ingvarsson
Verksamhetschef